

# **ZNANJE I PRAKSA ODGOJITELJA O ODRŽIVOM RAZVOJU U DJEČJEM VRTIĆU**

## **SAŽETAK**

Održivi razvoj je proces postizanja ravnoteže između gospodarskih, socijalnih i okolišnih zahtjeva. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje prva je razina odgoja i obrazovanja koja djecu rane i predškolske dobi može poticati na aktivan odnos prema održivom razvoju. Cilj rada je istražiti znanje odgojitelja u Dječjem vrtiću Popovača o važnosti održivog razvoja u odgoju i obrazovanju djece rane i predškolske dobi i načina na koji odgojitelji implementiraju svoja znanja u rad s djecom.

Istraživanje je provedeno na uzorku od dvadeset i četiri odgojitelja. Rezultati pokazuju kako odgojitelji održivi razvoj najviše poistovjećuju s ekologijom i zaštitom prirode. Oni razumiju srž održivog razvoja i implementiraju ga u svoj svakodnevni rad s djecom, ali su svjesni nedostatka vlastitog obrazovanja za održivi razvoj. Odgojitelji smatraju da provođenje aktivnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj doprinosi razumijevanju održivog razvoja kod djece te im je potrebno dodatno usavršavanje i cjeloživotno profesionalno učenje kako bi se razvijali u ovom području.

**Gljučne riječi:** djeca rane i predškolske dobi, ekologija, kurikulum ranog odgoja, profesionalni razvoj.

## **1. KONCEPT ODRŽIVOG RAZVOJA U SUVREMENOM DRUŠTVU**

Pojam održivog razvoja danas je globalno rasprostranjen u brojnim područjima čovjekovog života. On ističe težnju čovjeka prema promjeni načina života, vrijednostima, stavovima, navikama, ponašanju i djelovanju na brojnim društvenim razinama. Pregledom literature izdvaja se nekoliko određenja pojma održivog razvoja, no najbolje je započeti pogledom na održivi ra-

zvoj koji su zajednički usvojili Svjetska komisija za zaštitu prirode (IUCN)<sup>1</sup>, UN-ov program za okoliš (UNEP)<sup>2</sup> i Svjetski fond za prirodu (WWF)<sup>3</sup>. Oni održivi razvoj određuju kao proces unaprjeđivanja kvalitete ljudskog života koji se odvija u okvirima tzv. nosivog kapaciteta održivih ekosustava (Lay, 1998). Sljedeće određenje uključuje osvrt na buduće generacije te održivi razvoj tumači kao „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjosti bez ugrožavanja mo-

<sup>1</sup> <https://www.iucn.org/about>

<sup>2</sup> <https://www.unep.org>

<sup>3</sup> <https://www.worldwildlife.org>

gućnosti budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe“ (Yan i Fengen, 2008, str. 43). Pojam šire određuje Herceg (2013, str. 180) te tumači kako održivi razvoj znači „upravljanje i očuvanje prirodnih resursa i orijentaciju ekoloških i institucionalnih promjena na način da se osigura postizanje i održi zadovoljavanje čovjekovih potreba za sadašnje i buduće naraštaje.“ Takav razvoj čuva vodu, biljni i životinjski svijet, okolišu je prihvatljiv, tehnološki odgovarajući, ekonomski ostvariv i društveno prihvatljiv. Održivi razvoj je čovjekova potreba da živi u sklopu prirode. Dakle, održivi razvoj podrazumijeva da sadašnji i svaki budući naraštaj troši žive i nežive prirodne resurse u skladu s mogućnošću Zemlje da ih obnavlja. Sredstva koja se koriste u sadašnjosti postaju neraspolaživa u budućnosti, a to postaje posebno zabrinjavajuće kada su sredstva količinski ograničena. Ako se potroše, u budućnosti će biti potrebne alternative za ispunjavanje funkcija koje trenutačno pružaju ti resursi. Da bi se izgradilo ekološki održivo društvo, potrebno je utjecati na mnoge organizacije i poduzeća da smanje emisiju CO<sub>2</sub> i zagađenja. Kako bi se u tome uspjelo, ljude treba ekološki opismeniti, što bi značilo da bi trebali „razumjeti načela organizacije zajednička svim živim sustavima koje su ekosustavi razvili da bi održali mrežu života“ (Capra, 2004, str. 230).

Sam koncept održivog razvoja razvijao se godinama, počevši brigom zbog globalne krize i pozivanja na osvješćivanje ljudi pa do prakse koja svakom građaninu omogućuje da svojom aktivnošću doprinosi održivom razvoju. Održivi razvoj nastoji integrirati okolišnu zaštitu i integritet, ekonomsku održivost i društveni razvoj te se temelji na razumijevanju povezanosti njegove tri temeljne sastavnice: društva, okoliša i gospodarstva. Uspostavljanje ravnoteže između ove tri sastavnice i provođenje održivog razvoja u praksi osigurava dugoročan razvoj ljudskog društva (Herceg, 2013).

Prema navedenom autoru, koncept održivog razvoja bazira se na tri temeljna načela:

- načelu okolišne održivosti, što osigurava razvoj usklađen sa zahtjevom podržava-

nja vitalnih okolišnih procesa, biološke raznovrsnosti i bioloških resursa,

- načelu socijalne i kulturalne održivosti, što osigurava razvoj usklađen s kulturnim i tradicionalnim vrijednostima ljudskih zajednica i pridonosi jačanju njihova identiteta, i
- načelu gospodarske održivosti, što osigurava gospodarski djelotvoran razvoj koji resursima upravlja na način koji jamči njihovo jednako korištenje od strane budućih generacija.

Da bi se postigao održivi razvoj, potrebno je promijeniti način razmišljanja i djelovanja, a takva promjena zahtjeva kvalitetno obrazovanje na svim razinama i u svim društvenim segmentima.

Odgoj i obrazovanje za održivi razvoj postavlja ciljeve kroz različite teme, a ti ciljevi su:

- stjecanje znanja o raznolikosti prirode,
- razumijevanje odnosa između ljudi i okoliša,
- razvijanje kritičkog mišljenja,
- osobne i društvene odgovornosti,
- promišljanja i stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskog utjecaja na prirodu,
- razvijanje kreativnog razmišljanja i rješavanja problema
- razvijanje solidarnosti, empatije i odgovornosti prema svim živim bićima i okolišu
- razvijanje motivacije za djelovanje za dobrobit svih ljudi i okoliša
- aktivno djelovanje u školi i zajednici
- prepoznavanje potreba zajednice
- razmišljanje o budućnosti
- razvijanje odgovornosti prema budućim generacijama
- stremljenje razvoju društva koji se temelji na održivom razvoju

(Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole (MZO, 2019)).

Prvih osam navedenih ciljeva održivog razvoja moguće je ostvariti s djecom rane i predškolske dobi. Svojim znanjem, dobrim promišljanjem i organizacijom aktivnosti u kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja odgojitelji mogu postići da djeca steknu znanja i vrijednosti te razumiju međudnose komponenata održivog razvoja. U daljnjem tekstu pozornost je usmjerena na rani i predškolski odgoj i obrazovanje te integriranje održivog razvoja u odgojno-obrazovni proces s djecom rane i predškolske dobi.

## 2. ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

S obzirom da je dječji vrtić odgojno obrazovna ustanova, potrebno je promišljati koja znanja i vještine treba poučiti djecu kako bi ona djelovala u skladu s održivim razvojem. Odgovoran suživot s drugim ljudima najbolje se uči ako su djeca neposredno u njega uključena. Jedini način na koji možemo osigurati održivost i pružiti djeci svijet kojim se ponosimo jest upravo kroz praksu održivog razvoja. Jednom usvojene navike kod djece potrebno je održavati te one ovise o čitavom društvu i stanju svijesti o održivom razvoju. Razmišljajući o sadašnjim i budućim generacijama, svrha obrazovanja za održivi razvoj nalazi se u vrijednostima i poštovanju prema drugima, različitostima, okolišu i resursima planete Zemlje. Riječ je o konceptu koji se odnosi na način kako bi se ljudi trebali ophoditi u odnosu na svijet. Stoga je od velike važnosti upoznati djecu s okolišem, pomoći im razumjeti probleme održivog razvoja te razviti empatiju i poštovanje prema različitosti svijeta (Yan i Fengen, 2008).

Rana iskustva djeteta s neposrednom okolinom i odnosi s bliskim ljudima utječu na sva područja djetetova razvoja. Dječja prirodna znatiželja i urođena potreba za spoznavanjem svega što ih okružuje treba poslužiti kao temelj za osmišljavanje kurikuluma za održivi razvoj u ranom djetinjstvu. Kao punopravni članovi društva, djeca imaju pravo dostići svoj puni potencijal, razumjeti i koristiti znanje te živjeti

u održivom svijetu. Samim time, djeca bi trebala biti središte globalnih razvojnih ciljeva i polazište održivog razvoja. Mogućnost ostvarenja vizije održivog razvoja društva na lokalnoj i na globalnoj razini ovisi o pristupu djeci i njihovom odgoju i obrazovanju u najranijem djetinjstvu.

Nacionalni okvirni kurikulum (Fuchs i sur., 2010) ističe potrebu cjelovitog osobnog razvoja djeteta te čuvanje i razvijanje nacionalne duhovne, materijalne i prirodne baštine Republike Hrvatske za europski suživot i za stvaranje društva znanja koje će omogućiti održivi razvoj. U okviru toga dokumenta, Republika Hrvatska obvezala se provoditi odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u ranoj i predškolskoj dobi. Osnovno polazište u određivanju odgovornosti svakog vrtića podrazumijeva uključenost svih odgojitelja i djece u organizaciju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj. Da bi se postigla ta cjelovitost postignuća odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, potrebno je prije svega obrazovati odgojitelje (Uzelac i sur., 2014). Odgojitelj mora biti spreman na kontinuirano unaprjeđivanje vlastitog znanja i kompetencija. Treba znati na dinamičan način implementirati teme održivog razvoja u svakodnevni rad s djecom. Cilj takvog pristupa je kod djece razviti osjećaj odgovornosti i svijesti prema svojoj okolini. Odgojitelji trebaju djeci pripremati poticaje za kritičko razmišljanje i traženje kreativnih rješenja. Spoznaje koje steknu kroz takve aktivnosti i vrijednosti koje razvijaju istraživanjima i vlastitim iskustvom daju djetetu temelj za razvoj odgovornog pojedinca koji je sposoban na održiv način živjeti u društvu znanja. Odgojitelj koji je kompetentan za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj mora biti usmjeren na osobni razvoj, autonomno djelovati i adekvatno prosuđivati (Skopljak, 2015). Da bi odgojitelj imao kompetencije potrebne za odgoj i obrazovanje djece o održivom razvoju, mora sam imati znanje i razumjeti načine funkcioniranja i međudnosa prirodnih, društvenih i gospodarskih sustava. Osim znanja o održivom razvoju, odgojitelj mora imati i vještine primjene znanja u praksi.

Odgojitelji koji u svoj rad implementiraju sadržaje vezane za održiv razvoj stvaraju ozračje

uvažavanja i prihvaćenosti. Da bi odgoj i obrazovanje za održivi razvoj bili potpuni, od iznimne je važnosti da njihovoj provedbi pristupi cijela ustanova, da svoja načela uskladi s održivim razvojem te živi održivost unutar vlastitog djelovanja. To zahtijeva promjene u kulturi ustanove, promjene kurikuluma, načina rada i cjelokupnih odnosa svih djelatnika. Ustanove koje to uspiju ostvariti nazivaju se Eko vrtići ili zeleni kampusi (MZO, 2014).

Međunarodni program Eko vrtića razvila je Zaklada za odgoj i obrazovanje za okoliš (Foundation for Environmental Education) kao odgovor na UN konferenciju održanu 1992. godine. Program se službeno provodi od 1994. godine, a danas Eko vrtići postoje u više od 70 država svijeta. Nacionalni koordinator Eko vrtića i škola u Republici Hrvatskoj je udruga Lijepa Naša. Eko vrtići imaju cilj i zadaću odgojiti mlade generacije osjetljive na pitanja očuvanja okoliša i osposobiti ih za donošenje odluka o razvitku društva u budućnosti. Na taj način mnogi hrvatski vrtići implementiraju održivi razvoj u svoj odgojno-obrazovni proces.

U nastavku se prikazuje istraživanje provedeno u Dječjem vrtiću Popovača o znanju odgojitelja o održivom razvoju i implementaciji održivog razvoja u odgojno-obrazovni proces. Ovaj rad dio je diplomskog rada autorice Bolešić i njene su-mentorice Vekić-Kljaić na diplomskom stu-

diju Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja Sveučilišta u Slavonskom Brodu.

### 3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

#### 3.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi znanje odgojitelja u Dječjem vrtiću Popovača o važnosti održivog razvoja u odgoju i obrazovanju djece i način na koje oni implementiraju svoja znanja u rad s djecom rane i predškolske dobi.

#### 3.2. Istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje koje je polazište ovog rada jest:

Kakvo je znanje odgojitelja Dječjeg vrtića Popovača o važnosti održivog razvoja i na koji način oni implementiraju održivi razvoj u svakodnevni rad s djecom?

#### 3.3. Uzorak istraživanja

U istraživanju provedenom u Dječjem vrtiću Popovača u svibnju 2021. godine sudjelovalo je 24 odgojitelja ženskog spola. Za istraživanje su izabrani odgojitelji koji su uključeni u ekološki program održivog razvoja i njime se intenzivno bave nekoliko godina. Status u zvanju odgojitelja imalo je 91,7% ispitanika, a status odgojitelja pripravnika njih 8,3%. Među ispitanicima, najčešći broj godina radnog iskustva je u rasponu od 11 do 20 godina, kako je prikazano u Tablici 1.

**Tablica 1.** Distribucija uzorka s obzirom na godine radnog iskustva

Radno iskustvo	Učestalost odgovora	Postotak %
0 – 5	6	25
6 – 10	6	25
11 – 20	8	33,3
21 – 30	4	16,7
Ukupno	24	100

#### 3.4. Postupak i instrument istraživanja

Za potrebe provedbe istraživanja osmišljen je anketni upitnik s 21 pitanjem. Upitnik je podijeljen u četiri dijela. Pitanja su zatvorenog tipa.

Prva skupina pitanja su demografski podaci (spol, status u zvanju i godine ranog staža). Druga skupina pitanja obuhvaća samoprocjenu odgojitelja o njihovom znanju o održivom razvoju.

Treća skupina pitanja odnosi se na implementiranje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u odgojno-obrazovni rad s djecom. U prve tri skupine pitanja korištena je skala Likertovog tipa gdje ispitanici mogli odgovoriti s 1- ne znam; 2- ne slažem se; 3-djelomično se slažem; 4- slažem se; 5-u potpunosti se slažem; i imaju mogućnost odabira više odgovora te mogućnost slaganja ili neslaganja s tvrdnjom. Četvrta skupina su pitanja o pogledu u budućnost, odnosno što odgojitelji misle da bi im pomoglo u radu i implementaciji odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u njihovom radu s djecom. Ispitanici su imali mogućnost odabira potvrdnih ili niječnih odgovora te mogućnost odabira više odgovora (mogućnost slaganja ili neslaganja s tvrdnjom

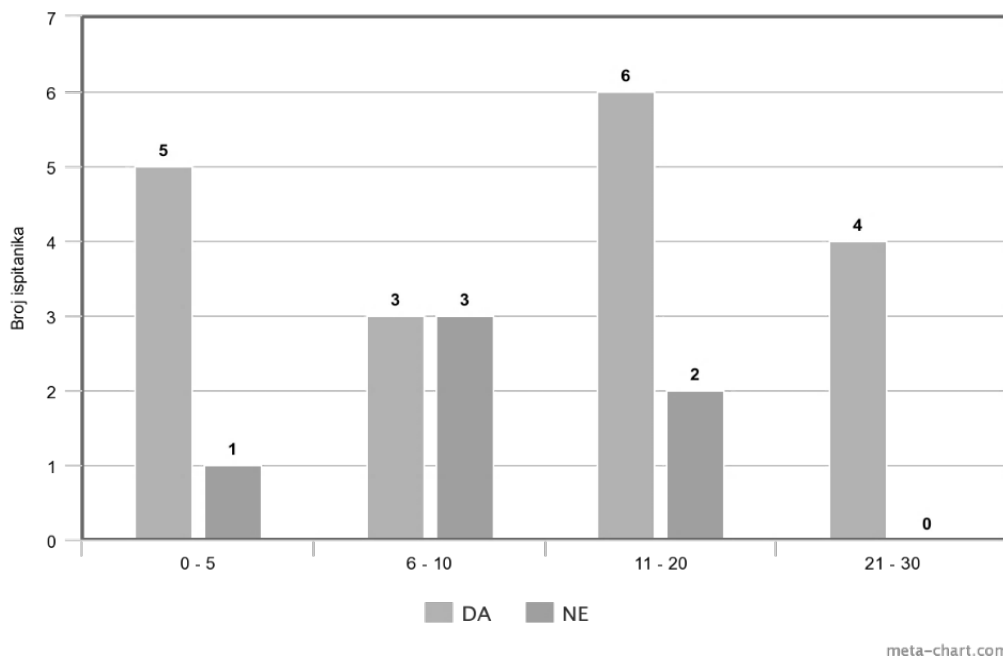
i mogućnost odabira više odgovora). Upitnik je bio dostupan u digitalnom obliku, bio je anonimn i ispitanici su ga dobrovoljno popunjavali.

## 4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

### 4.1. Samoprocjena znanja odgojitelja o održivom razvoju

Analizom rezultata dijela ankete koji se odnosi na samoprocjenu znanja odgojitelja o održivom razvoju s obzirom na radno iskustvo izdvojeno je brojčano koliko odgojitelja smatra da je održivi razvoj sinonim za ekologiju (Graf 1) te koliko njih smatra da je održivi razvoj sinonim za zaštitu prirode (Graf 2).

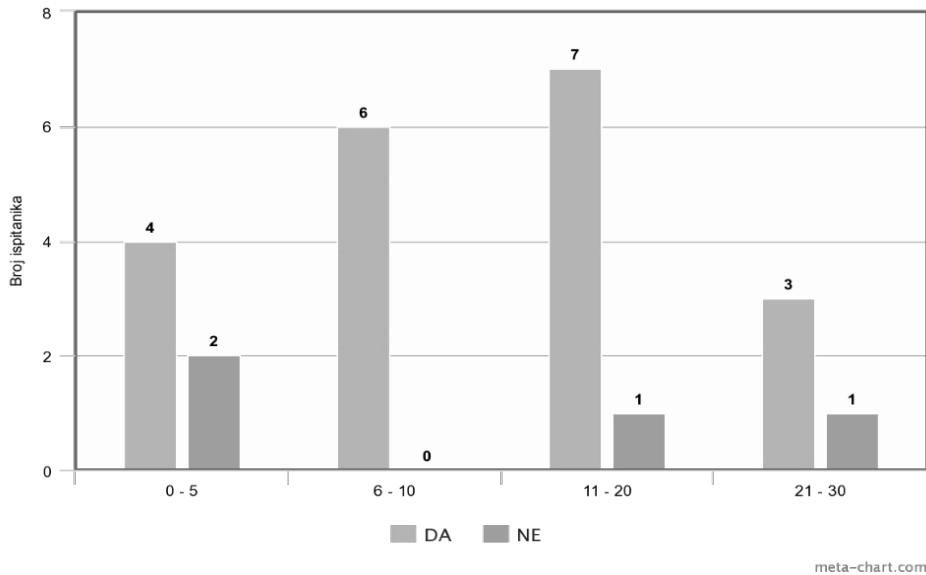
**Graf 1.** Distribucija odgovora koliko ispitanika smatra da je održivi razvoj sinonim za ekologiju s obzirom na godine radnog iskustva



U Grafu 1 vidljivo je da je najviše ispitanika s radnim iskustvom od 11 do 20 godina od-

govorilo da je održivi razvoj sinonim za ekologiju.

**Graf 2.** Distribucija odgovora koliko ispitanika smatra da je održivi razvoj sinonim za zaštitu prirode s obzirom na godine radnog iskustva



U Grafu 2 vidljivo je da je najviše ispitanika s radnim iskustvom od 11 do 20 godina odgovorilo da je održivi razvoj sinonim za zaštitu prirode.

Analiza odgovora na pitanje o definiranju održivog razvoja pokazuje da svi ispitanici biraju tvrdnju da je održivi razvoj pažljivo upravljanje i očuvanje obnovljivih resursa. Ispitanici s radnim iskustvom

od 6 do 10 godina jednako biraju odgovore da je održivi razvoj pažljivo upravljanje i očuvanje obnovljivih resursa, ekologija i zaštita prirode.

Ostala pitanja ankete koja se odnose na procjenu znanja prikazana su tablično. Na ta pitanja ispitanici su odgovorili uolikoj se mjeri slažu s pojedinim tvrdnjama o održivom razvoju (Tablica 2).

**Tablica 2.** Distribucija odgovora ispitanika na pojedinu tvrdnju kojom procjenjuju znanje odgojitelja o održivom razvoju s obzirom na radno iskustvo

R. br.	Tvrdnja	Radno iskustvo	Prosječna vrijednost	St. dev.
1.	Održivi razvoj omogućuje zadovoljavanje potreba u sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da i one zadovoljavaju svoje potrebe.	0 - 5	3,16	1,47
		6 - 10	4,6	0,76
		11 - 20	4,75	0,70
		21 - 30	4,5	0,57
2.	Odgoj za održivi razvoj sastavni je dio Nacionalnog kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.	0 - 5	4	0,89
		6 - 10	4,33	0,83
		11 - 20	4	1,41
		21 - 30	4,25	0,5
3.	Odgojitelj ima veliku važnost u provođenju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj.	0 - 5	3,83	1,47
		6 - 10	3,66	0,51
		11 - 20	4,66	0,74
		21 - 30	4,5	0,57

Analizom ovisnosti slaganja s pojedinim tvrdnjama iz Tablice 2 s obzirom na radno iskustvo prosječno je utvrđeno da se s tvrdnjom *Održivi razvoj omogućuje zadovoljavanje potreba u sadašnjosti bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da i one zadovoljavaju svoje potrebe* u potpunosti slažu ispitanici s radnim iskustvom od 11 do 20 godina. S tvrdnjom *Odgoj za održivi razvoj sastavni je dio Nacionalnog kurikulumu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja* u prosjeku se slažu svi ispitanici. S tvrdnjom *Odgojitelj ima veliku važnost u provođenju odgoja*

*i obrazovanja za održivi razvoj* slažu se ispitanici s radnim iskustvom od 0 do 5 i od 6 do 10 godina.

#### 4.2. Implementiranje odgoja i obrazovanja za održivi razvoj u odgojno-obrazovni rad s djecom

U ovom dijelu ankete ispitanici su odgovarali koliko se slažu s tvrdnjama o implementaciji svog znanja o održivom razvoju u svoj rad s djecom (Tablica 3).

**Tablica 3.** Distribucija uzorka ispitanika na pojedinu tvrdnju kojom procjenjuju koliko i kako odgojitelji implementiraju svoje znanje o održivom razvoju u svoj rad s djecom.

R.br.	Tvrdnja	Radno iskustvo	Prosječna vrijednost	St. dev.
1.	U vrtićkom okruženju u kojemu radim ne postoji definirano stajalište o važnosti i vrijednosti društvene i kulturalne raznolikosti.	0 – 5	3,16	1,47
		6- 10	2,16	0,40
		11 – 20	2,87	0,64
		21 – 30	3,25	1,5
2.	Djeca sudjeluju u aktivnostima koja nadilaze stereotipna ograničenja u spolu, rasi i nacionalnosti.	0-5	3	1,67
		6 – 10	3	1,67
		11 – 20	3,5	1,06
3.	Malo je ili nema referenci usmjerenih na isticanje važnosti socijalne i kulturalne održivosti bilo u raspravi unutar grupe ili u materijalima.	21 – 30	3,75	1,25
		0 – 5	3,5	0,54
		6 – 10	2,83	0,75
4.	Odgojitelji i osoblje naglašavaju istovjetnost ljudskih iskustava različitih etničkih skupina i uobičajenih potreba, vrijednosti i želja svih ljudskih bića.	11 – 20	2,75	0,70
		21-30	2,5	1,29
		0 – 5	3,33	0,81
5.	Djeca sudjeluju u projektima i grupnim aktivnostima kako bi istraživali i razumjeli problematiku očuvanja okoliša u svojoj svakodnevnici.	6 – 10	3,83	1,16
		11 – 20	3,5	0,53
		21- 30	4	0,81
6.	Djeca u Vašoj skupini dovoljno su ekološki osviještena.	0 – 5	4,16	0,98
		6 – 10	5	0
		11 – 20	4,5	0,75
		21 – 30	4,25	0,5
		0 – 5	3	1,09
		6 – 10	3,5	1,22
		11 – 20	3,87	0,83
		21 - 30	4,25	0,5

Svi ispitanici se djelomično slažu s tvrdnjom *U vrtićkom okruženju u kojemu radim ne postoji definirano stajalište o važnosti i vrijednosti društvene i kulturalne raznolikosti*. S tvrdnjom *Djeca sudjeluju u aktivnostima koja nadilaze stereotipna ograničenja u spolu, rasi i nacionalnosti* slažu se ispitanici radnog iskustva od 11 do 30 godina. *Malo je ili nema referenci usmjerenih na isticanje važnosti socijalne i kulturalne održivosti bilo u raspravi unutar grupe ili u materijalima* tvrdnja je s kojom se slažu ispitanici s radnim iskustvom od 0 do 5 godina. Svi ispitanici slažu se s tvrdnjom *Odgojitelji i osoblje naglašavaju istovjetnost ljudskih iskustava različitih etničkih skupina i uobičajenih potreba, vrijednosti i želja svih ljudskih bića*. S tvrdnjom *Djeca sudjeluju u projektima i grupnim aktivnostima kako bi istraživali i razumjeli problematiku očuvanja okoliša u svojoj svakodnevnici* u prosjeku se svi ispitanici slažu ili u potpunosti slažu. S tvrdnjom *Djeca u Vašoj skupini dovoljno su ekološki osviještena* slažu se svi ispitanici, osim onih s radnim iskustvom od 0-5 godina, koji se s tom tvrdnjom djelomično slažu.

Analiza odgovora ispitanika na tvrdnju *Djeca diskutiraju probleme povezane s nejednakošću i predlažu vlastite ideje za postizanje socijalne pravednosti* utvrđuje da je najveći broj ispitanika odgovorio potvrdno, kao i na tvrdnju da djeca svojim naporima pridonose postizanju socijalne pravednosti.

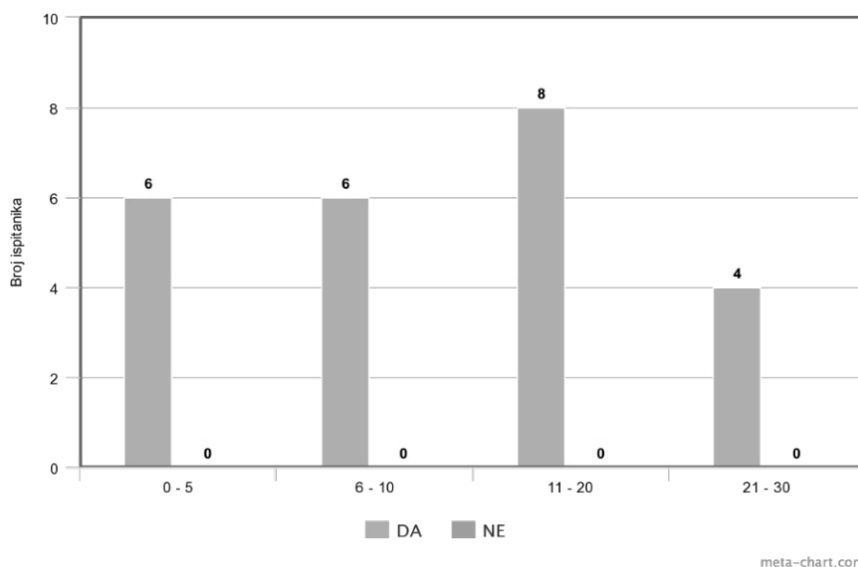
Analizom odgovora na tvrdnju *U vrtiću u kojemu radim unutar grupe i u materijalima kojima su djeca okružena uvijek postoje reference usmjerene na isticanje važnosti ekonomske održivosti* utvrđuje se da su svi ispitanici s radnim iskustvom od 6 do 10 godina odgovorili potvrdno.

Analiza odgovora na pitanje *Reciklirate li otpad u Vašem vrtiću?* utvrđuje da su svi ispitanici odgovorili potvrdno, osim jednog ispitanika s radnim iskustvom od 21 do 30 godina.

### 4.3. Pogled u budućnost

Analiza ovog dijela ankete koji je osmišljen da istraži što sa svojim znanjem odgojitelji misle u budućnosti prikazana je Grafom 3 i 4.

**Graf 3.** Distribucija odgovora ispitanika na tvrdnju *Provođenje aktivnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj doprinosi razumijevanju održivog razvoja kod djece*.

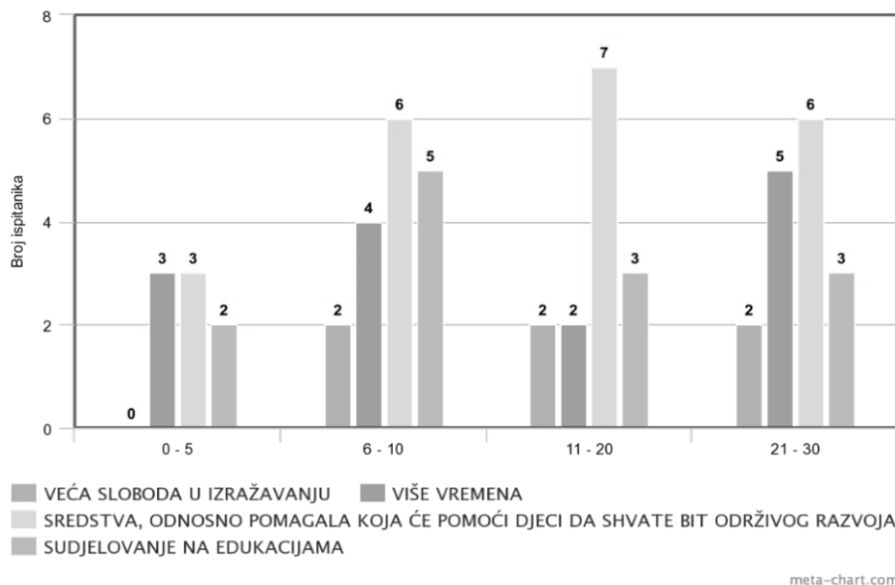


Graf 3 prikazuje da su svi ispitanici odgovorili potvrdno da provođenje aktivnosti odgoja i ob-

razovanja za održivi razvoj doprinosi razumijevanju održivog razvoja kod djece.



**Graf 4.** Distribucija odgovora ispitanika s obzirom na radno iskustvo na tvrdnju Za obrazovanje i rad s djecom o održivom razvoju smatram da mi je potrebno:



Graf 4 prikazuje analizu odgovora ispitanika na tvrdnju *Za obrazovanje i rad s djecom o održivom razvoju smatram da mi je potrebno* u kojoj je ponuđena mogućnost odabira više odgovora. Rezultati su pokazali da ispitanici s radnim iskustvom od 0 do 5 godina trebaju više vremena i mogućnost sudjelovanja na edukacijama s temom održivog razvoja. Svi ostali ispitanici trebaju više edukacija s temom održivog razvoja.

## 5. RASPRAVA

Rezultati samoprocjene odgojiteljskog znanja o održivom razvoju pokazuju da odgojitelji svih skupina s obzirom na radno iskustvo uglavnom poistovjećuju održivi razvoj s ekologijom i zaštitom prirode. Također, istraživanje Borić i sur. (2008) pokazalo je da odgojitelji sadržaje održivog razvoja najviše vežu za ekologiju. Dječji vrtić Popovača ima status Eko vrtića i u programu je Međunarodnih eko vrtića i škola posljednjih deset godina, s čime je moguće također povući paralelu u poistovjećivanju održivog razvoja s ekologijom.

Pri definiranju održivog razvoja, odgojitelji svih skupina bez obzira na radno iskustvo jednako biraju tvrdnje da je održivi razvoj pažljivo upravljanje i očuvanje neobnovljivih resursa; zaštita prirode; ekologija i zaštita okoliša, što je i točno. S tvrdnjama koje se odnose na samu definiciju održivog razvoja, sastavnicu održivog razvoja u Nacionalnom okvirnom kurikulumu (2010) i na ulogu odgojitelja u provođenju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj najbolje rezultate pokazali su odgojitelji s radnim iskustvom od 11 do 20 godina, a najlošije odgojitelji s radnim iskustvom od 0 do 5 godina. Istraživanje provedeno u Grčkoj (Maidou i sur., 2019) pokazalo je da odgojitelji nemaju znanje ni jasnu predodžbu o održivom razvoju, iako smatraju da je održivi razvoj važna tema i da im je potrebno dodatno obrazovanje kako bi ga mogli implementirati u svoj rad s djecom.

Kako je već navedeno, bitno je započeti odgoj i obrazovanje za održivi razvoj već u predškolskoj dobi, a za to je potrebno da odgojitelji imaju znanje o održivom razvoju. Međutim, u većini zemalja ne pridaje se dovoljna pozornost održivom razvoju u predškolskom odgoju i obrazo-

vanju. U mnogim dijelovima svijeta podcijenjena je uloga predškolskog odgoja i obrazovanja u planiranju i provedbi obrazovanja za održivi razvoj. Iako je Strategija održivog razvoja (2009) potvrdila značaj obrazovanja za održivi razvoj, njegova provedba je ograničena. U sveučilišnom sustavu istraživanja su pokazala da su odgoj i obrazovanje za održivi razvoj nedovoljno prisutni (Jelić-Mucak i Pavić-Rogošić, 2002). Izvedbeni planovi studija ranog i predškolskog odgoja na svim sveučilištima u Republici Hrvatskoj ne nude kolegije o održivom razvoju, a ako ih i nude, obično su to izborni kolegiji (Uzelac, 2008).

Pokazalo se da su odgojitelji najupućeniji u sadržaje cjeloživotnog učenja za održivi razvoj i da imaju najviše iskustva u njihovom provođenju. Većini odgojitelja potpuno je jasno koja su očekivanja od njih u području održivog razvoja. Odgojitelji se u tom području usavršavaju putem radionica i projekata (Borić i sur., 2008). Pretpostavlja se da odgojitelji s radnim iskustvom od 0 do 5 godina pokazuju manje znanje o održivom razvoju upravo zbog nedostatka obveznih kolegija na studiju Ranog predškolskog odgoja i obrazovanja, dok su odgojitelji s više godina radnog iskustva svoja znanja stjecali kroz stručna usavršavanja, projekte i slično.

Rezultati odgojiteljske samoprocjene implementacije održivog razvoja u svakodnevni rad s djecom opisani su kroz tri sastavnice održivog razvoja. Odgojitelji s radnim iskustvom od 11 do 20 godina u najvećem su broju potvrdno odgovorili da djeca diskutiraju probleme povezane s nejednakošću i predlažu vlastite ideje za postizanje socijalne pravednosti, kao i da djeca pridonose svojim naporima postizanju socijalne pravednosti. Istraživanje provedeno na Visokoj školi strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu pokazalo je da održivi razvoj odgojitelji shvaćaju najviše kao okolišnu, a djelomično kao društvenu i ekonomsku dimenziju (Marinković i Radović, 2019). Odgojitelji koji su sudjelovali u istraživanju također održivi razvoj više vežu uz okoliš, osim odgojitelja s 11-20 godina radnog iskustva, koji su se dodatno stručno usavršavali na temu održivog razvoja.

Rezultati odgovora na tvrdnje i pitanja vezana za okolišnu održivost pokazali su da se odgojitelji svih skupina s obzirom na radno iskustvo u prosjeku slažu, osim odgojitelja s radnim iskustvom od 0 do 5 godina, koji se tek djelomično slažu s tvrdnjom da su djeca u njihovoj skupini dovoljno ekološki osviještena. Ovaj rezultat se također može povezati s nedovoljnim znanjem mlađih odgojitelja o održivom razvoju.

Rezultati odgovora na pitanja koja se odnose na gospodarsku održivost pokazali su da svi odgojitelji svih skupina s obzirom na radno iskustvo recikliraju otpad jer je to jedan od zadataka kojima ustanova zadovoljava kriterije za status Eko vrtića, no upitno je znanje odgojitelja da se recikliranje, osim okolišne održivosti, ubraja u gospodarsku održivost jer omogućuje daljnji nastavak proizvodnje (Anđić, 2007).

Rezultati istraživanja pokazali su da većina odgojitelja smatra održivi razvoj važnim, no više od pola ispitanih odgojitelja nije provodilo nikakve aktivnosti s djecom o održivom razvoju, što je proturječno. Važnost provođenja ovakvih aktivnosti istaknuta je u istraživanju Park i suradnika (2016). Autori navode kako djeca povezuju svoja iskustva s teorijskim konceptima te tako stječu razumijevanje o održivom razvoju. Djeca rane i predškolske dobi uče čineći i istražujući svoju okolinu te im je aktivno učenje najprimjereniji oblik učenja za stjecanje znanja. Svako dijete u predškolskoj dobi može sudjelovati u određenoj ekološkoj aktivnosti. Provedba obrazovanja za održivi razvoj ovisi o odgojiteljima, njihovim vrijednostima, znanjima i stavovima prema održivom razvoju, vlastitim obrazovnim filozofijama te o njihovoj samoprocjeni vlastite efikasnosti u implementiranju održivog razvoja u odgoj i obrazovanje (Vukelić, 2020).

Rezultati dijela istraživanja o odgojiteljskom pogledu na budućnost pokazali su da su odgojitelji svih skupina s obzirom na radno iskustvo odgovorili da provođenje aktivnosti odgoja i obrazovanja za održivi razvoj doprinosi razumijevanju održivog razvoja kod djece, iz čega se može zaključiti da shvaćaju kako su upravo oni prvi koji će kod djece probuditi svijest o održivosti. Održivi razvoj može se uključiti u kuriku-

lum tako da se oblikuje kao vizija ili perspektiva, a ne kao točno određeni sadržaj (Hägglund i Pramling-Samuelsson, 2009). To govori da je potrebno dobro poznavati aspekte održivog razvoja kako bi se aktivnosti koje će se provoditi s djecom primjereno analizirale i implementirale u kurikulum.

Svim odgojiteljima potrebna su stručna usavršavanja iz područja održivog razvoja, a mlađim odgojiteljima je, osim usavršavanja, potrebno i više vremena. Po pitanju odgoja i obrazovanja za održivi razvoj, istraživanje provedeno sa studentima nastavnčkih studija na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu (Ninčević, 2020) pokazalo je nisku upoznatost studenata s održivim razvojem, ali i spremnost da se odgoj i obrazovanje za održivi razvoj u budućnosti implementira u rad s djecom, za što se studenti obrazuju i pripremaju. Ti rezultati nude optimizam za buduće planiranje i organizaciju budućih obrazovnih programa. Implementiranje Održivog razvoja kao obveznog kolegija u nastavne programe studija za odgojitelje znatno bi poboljšalo znanje odgojitelja i omogućilo im da svoje znanje prenose na buduće naraštaje.

## 6. ZAKLJUČAK

U ovom istraživanju odgojiteljice poistovjećuju održivi razvoj uglavnom s ekologijom i zaštitom prirode. Iako rezultati pokazuju da dobro razumiju srž održivog razvoja, najviše ga vežu uz okolišnu održivost. Gospodarsku i društvenu održivost ocjenjuju kao najmanje implemen-

tiranu u svakodnevni rad s djecom. Iz toga se može zaključiti da im manjka znanja o održivom razvoju, ako ga razmatramo kao koncept s tri glavne sastavnice. Najmanje znanja o održivom razvoju pokazale su odgojiteljice koje su tek ušle u praksu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, što se može povezati s nedovoljnim inicijalnim obrazovanjem o održivom razvoju na fakultetu. Odgojiteljice su svjesne da su upravo one prve koje trebaju kod djece probuditi svijest o održivom razvoju. Kako bi poboljšale svoje znanje i implementaciju znanja u svoj rad, odgojiteljicama je potrebno više stručnog i profesionalnog usavršavanja, a manji broj odgojiteljica smatra da im treba više vremena.

S ciljem poboljšavanja znanja o održivom razvoju, a samim time i prakse, ne samo odgojitelja nego i svih stanovnika Republike Hrvatske, potrebno je krenuti od inicijalnog obrazovanja odgojitelja kako bi oni obrazovali buduće naraštaje o održivom razvoju. Za daljnja djelovanja trebalo bi provesti istraživanja na većem uzorku sudionika te istraživanja s kvalitativnom metodologijom (intervjui, studije slučaja i sl.) te tako dublje i temeljitije istražiti obrazovanje za održivi razvoj u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, a na dobivenim rezultatima takvih istraživanja razvijati praksu održivog razvoja u dječjem vrtiću. Znanstveni doprinos ovog rada je u provedenom istraživanju koje ukazuje da je potrebno uvesti odgoj i obrazovanje za Održivi razvoj u sve odgojno-obrazovne ustanove, a započeti treba s inicijalnim obrazovanjem odgojitelja.

## 7. LITERATURA

- Andić, D. (2007). Paradigmatski aspekti problematike okoliša i odgoj za okoliš i održivi razvoj. *Metodički ogledi: Časopis za filozofiju odgoja*, 2, 15-17.
- Borić, E., Jindra, R. i Škugor, A. (2008). Razumijevanje i primjena sadržaja cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. *Odgojne znanosti*, 2, 16-19.
- Capra, F. (2004). *The hidden connections. A science for sustainable living*. Anchor Books.
- Fuchs, R., Vican, D. i Milanović Litre, I. (ur.) (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i opće obvezno obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi*. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH. [http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni\\_okvirni\\_kurikulum.pdf](http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf)

- Hägglund, S. i Pramling-Samuelsson, I. (2009). Early childhood education and learning for sustainable development and citizenship. *International Journal of Early Childhood*. World Organisation for Early Childhood Education, 2, 49-64.
- Herceg, N. (2013). *Okoliš i održivi razvoj*. Synopsis d.o.o.
- Jelić-Mucak, V. i Pavić-Rogošić, L. (2002). *Pregled i ocjena napretka provedbe Agende 21 u Hrvatskoj*. Radni materijal za raspravu. ODRAZ.
- Lay, V. (1998). *Razvoj sposoban za budućnost. Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Marinković, L. i Radović, S. (2019). *Stavovi vaspitača i roditelja prema učenju o integralnom održivom razvoju u predškolskom obrazovanju, Pedagoška stvarnost*, 65(1), 82-97. doi: 10.19090/ps.2019.1.82-97
- Maidou, A., Plakitsi, K. i Polatoglou, H. (2019). Knowledge, perceptions and attitudes on education for sustainable development of pre-service early childhood teachers in Greece, *World Journal of Education*, 9(5), 1-15. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1232274.pdf>
- MZO (2014). *Nove boje znanja - Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
- MZO (2019). *Kurikulum međupredmetne teme Održivi razvoj za osnovne i srednje škole* Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske
- Ninčević, M. (2020). Stavovi studenata nastavničkih studija prema odgoju i obrazovanju za održivi razvoj, *Putokazi. Sveučilište Hercegovina*, 8(2), 301-308.
- Park, E., Kim, H. i Yu, S. (2016). Participations and attitudes of early childhood teachers in Korea about education for sustainable development. *International Journal of Early Childhood* 48(3), 369-385. <https://doi.org/10.1007/s13158-016-0176-y>
- Skopljak, E. (2015). Kompetencije odgajatelja za odgoj i obrazovanje za održivi razvoj, *Dijete, vrtić, obitelj. Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 77/78, 39.
- Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske (2009). *Narodne Novine* 30/2009.
- Uzelac, V. (2008). *Teorijsko-praktični okvir cjeloživotnog učenja za održivi razvoj. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. Sveučilište u Rijeci. Učiteljski fakultet u Rijeci, 1-26.
- Uzelac, V., Lepičnik-Vodopivec, J. i Anđić, D. (2014). *Djeca – odgoj i obrazovanje – održivi razvoj. Golden marketing – tehnička knjiga*.
- Vukelić, N. (2020). Odrednice spremnosti (budućih) nastavnika za obrazovanje za održivi razvoj, *Napredak*, 161(1-2), 141-146.
- Yan, L. i Fengen, L. (2008). Building a harmonious society and ECE for sustainable development. U: I. Pramling Samuelsson i Y. Kaga (Ur.), *The contribution of early childhood education for sustainable society* (str. 43-52). UNESCO.

## **KNOWLEDGE AND PRACTICE OF PRESCHOOL TEACHERS ABOUT SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN KINDERGARTEN**

### **ABSTRACT**

Sustainable development is a process of achieving a balance between economic, social and environmental requirements. Preschool education is the first pillar of education that can encourage children to adopt and live by the principles of sustainable development. The aim of this paper is to explore the level of knowledge of preschool teachers working in the Popovača Kindergarten about importance of sustainable development in early childhood education and care, and about modalities of their knowledge implementation in educational programs for children.

The survey was carried out on a sample of twenty-four preschool teachers. The results show that preschool teachers usually connect the notion of sustainable development with ecology and nature protection. They understand the core of sustainable development and implement it well in their daily work with children, but they are aware of the lack of their own knowledge about sustainable development. Preschool teachers consider that the implementation of educational activities for sustainable development contributes to child's understanding of sustainable development, yet they stress out the need for their professional training and lifelong learning in this area in order to provide for their own professional development.

**Keywords:** preschool children, ecology, preschool curriculum, professional development